

TA'LIM JARAYONIDA INTERFAOL METODLAR SAMARADORLIGI

Mamatmurotov Oybek Kamol o'g'li

Termiz davlat pedagogika instituti o'qituvchisi

Musulmonova Sarvinoz Olim qizi

Termiz davlat pedagogika instituti

O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17938072>

Annotatsiya. Mazkur maqolada ta'lim jarayonida interfaol metodlarning qo'llanishi, ularning o'quvchilarning bilim darajasi, ijodiy fikrlashi, muloqot ko'nikmalari va o'quv jarayonidagi faolligini oshirishdagi roli ilmiy tahlil etiladi. Interfaol metodlarning turlari, afzalliklari, zamonaviy ta'lim jarayonidagi o'rni va ularni qo'llashning pedagogik asoslari yoritilgan. Shuningdek, pedagoglar uchun interfaol metodlardan samarali foydalanish bo'yicha amaliy tavsiyalar beriladi.

Kalit so'zlar: interfaol metodlar, ta'lim samaradorligi, pedagogik texnologiya, ijodiy fikrlash, guruhda ishlash, kommunikativ ko'nikma, interaktiv ta'lim.

Abstract. This article scientifically analyzes the use of interactive methods in the educational process, their role in increasing students' knowledge, creative thinking, communication skills and activity in the educational process. The types, advantages, role of interactive methods in the modern educational process and the pedagogical foundations of their application are covered. Also, practical recommendations are given for teachers on the effective use of interactive methods.

Keywords: interactive methods, educational effectiveness, pedagogical technology, creative thinking, group work, communicative skills, interactive education.

Аннотация. В статье научно анализируется применение интерактивных методов в образовательном процессе, их роль в развитии знаний, творческого мышления, коммуникативных навыков и активности обучающихся. Рассматриваются виды, преимущества, роль интерактивных методов в современном образовательном процессе и педагогические основы их применения. Даны практические рекомендации для преподавателей по эффективному использованию интерактивных методов.

Ключевые слова: интерактивные методы, эффективность обучения, педагогические технологии, творческое мышление, групповая работа, коммуникативные навыки, интерактивное обучение.

Bugungi tez rivojlanayotgan axborotlashgan jamiyat ta'lim tizimidan yuqori darajadagi raqobatbardoshlik, yangicha yondashuvlar va innovatsion metodlar qo'llashni talab etmoqda. Ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishda interfaol metodlar muhim o'rin egallaydi. Chunki interfaol metodlar nafaqat bilim berish, balki o'quvchini faol fikrlash, izlanish va o'z fikrini mustaqil ifodalashga o'rgatadi.

Zamonaviy pedagogika nazariyasi ta'lim jarayonini o'quvchi shaxsini rivojlantirishga qaratilgan bo'lishini talab qiladi. Bu jarayonda an'anaviy "o'qituvchi — axborot manbai, o'quvchi — tinglovchi" modeli yetarli emas. Interfaol metodlar esa bu jarayonni ikki tomonlama hamkorlik, o'zaro fikr almashish, jamoada ishlash, tahlil qilish kabi kompetensiyalar asosida tashkil etishga imkon beradi.

So'nggi yillarda olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, interfaol metodlar o'quvchilarning nafaqat nazariy bilimlarini, balki amaliy ko'nikmalarini ham shakllantiradi.

Masalan, muammoli vaziyatlar, rolli o'yinlar, guruh ishlari va muhokamalar orqali o'quvchilar muammolarni hal qilish, jamoada ishlash va muloqot ko'nikmalarini mustahkamlash imkoniga ega bo'ladi. Shu bilan birga, interfaol metodlar talabalarning ijodiy fikrlashini rivojlantiradi va ularni mustaqil qarorlar chiqarishga undaydi.

Interfaol metodlarning samaradorligini oshiradigan yana bir omil — raqamli texnologiyalar va multimedia vositalaridan foydalanishdir. Interaktiv prezentatsiyalar, videolar, onlayn resurslar va boshqa axborot-kommunikatsiya vositalari darslarni yanada qiziqarli va motivatsion qiladi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, boshlang'ich sinf o'quvchilari bilan interfaol va multimedia asosida tashkil etilgan darslar ularning ta'limga qiziqishini sezilarli darajada oshiradi.

Shu bilan birga, interfaol metodlar darslarni moslashuvchan va diversifikatsiyalangan qiladi. Har bir fan, har bir sinf va har bir o'quvchi xususiyatlariga mos metodni tanlash imkonini beradi. Masalan, geografiya darslarida muammoli vaziyatlar va guruh ishlari orqali o'quvchilar tanqidiy fikrlash va tushunish ko'nikmalarini rivojlantirsa, til fanlarida interaktiv suhbatlar va rolli o'yinlar nutq ko'nikmalarini oshiradi.

Ta'lim jarayonida interfaol metodlarni samarali qo'llash uchun o'qituvchi dars rejasini an'anaviy ma'ruzadan ko'ra ko'proq interaktiv shakllarga yo'naltirishi lozim. Dars davomida o'quvchilarning faolligini baholovchi shakllar — muammolarni hal qilish, guruh ishlari, prezentatsiyalar va amaliy mashg'ulotlar — keng qo'llanilishi kerak. Shu tarzda tashkil etilgan ta'lim jarayoni o'quvchilarda mustaqil fikrlash, ijodiy yondashuv, muloqot va jamoada ishlash ko'nikmalarini shakllantiradi.

Natijada, interfaol metodlar nafaqat ta'lim sifatini oshiradi, balki o'quvchilarning motivatsiyasini kuchaytiradi, darslarni qiziqarli qiladi va o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishiga xizmat qiladi. Zamonaviy ta'lim tizimida interfaol metodlar pedagogik samaradorlikni oshirishning eng muhim vositalaridan biri hisoblanadi va kelajakdagi ta'lim jarayonida ularning roli yanada ortishi kutilmoqda.

Interfaol metodlarning pedagogik mazmuni

“Interfaol” atamasi ingliz tilidagi interactive so'zidan olingan bo'lib, “o'zaro faol ta'sir” ma'nosini bildiradi. Demak, interfaol metodlar — bu o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi ikki tomonlama faollikni ta'minlaydigan, o'quvchini dars jarayonining markaziga qo'yadigan metodlardir.

Interfaol metodlarning asosiy maqsadi:

o'quvchi faolligini oshirish;

mustaqil fikrlashni rivojlantirish;

tahlil qilish, baholash, ijod qilish kompetensiyalarini shakllantirish;

bilimlarni mustahkam, amaliy va ongli o'zlashtirishga erishish.

Pedagogik adabiyotlarda interfaol metodlar quyidagi asosiy guruhlariga bo'linadi:

1. Guruhda ishlash metodlari (juftlikda ish, kichik guruhlar, “Aralash guruhlar”).
2. Muammoli-izlanish metodlari (“Aqliy hujum”, “Klaster”, “Insert”, “Fikrlar charxi”).
3. O'yin texnologiyalari (rolli o'yinlar, treninglar, vaziyatli o'yinlar).
4. Loyihaviy metodlar (mini-loyihalar, tadqiqot ishlari, taqdimotlar).
5. Axborot-kommunikatsion texnologiyalar asosida ta'lim (multimedia, onlayn platformalar, interaktiv doska).

Interfaol metodlarning asosiy turlari va ulardan foydalanish

1. “Aqliy hujum” (Brainstorming) metodi

Bu metod o‘quvchilardan erkin fikrlashni, g‘oyalarni tezlik bilan ilgari surishni talab etadi. Darsning muayyan qismida qo‘llanadi va ko‘plab yechimlar ichidan eng maqbulini tanlash imkonini beradi.

Afzalliklari:

tezkor fikrlashni rivojlantiradi;

ijodkorlikni oshiradi;

guruh faolligini kuchaytiradi.

2. “Klaster” metodi

Mavzuni grafik tarzda tarmoqlantirib o‘rganishga yordam beradi. Bu metod murakkab tushunchalarni tizimlashtirishga mo‘ljallangan.

Afzalliklari:

mavzu bo‘yicha umumiy tasavvurni shakllantiradi;

asosiy va ikkinchi darajali g‘oyalarni ajratadi.

3. Kichik guruhlarda ishlash metodida o‘quvchilar 3–5 kishilik guruhlariga bo‘linib, muayyan topshiriqlarni bajaradilar.

Afzalliklari:

muloqot madaniyatini o‘rgatadi;

jamoada ishlash ko‘nikmasini shakllantiradi;

mas’uliyatni oshiradi.

4. Rolli o‘yinlarda o‘quvchilar hayotiy vaziyatlarga mos rollarni bajaradilar: hakam, jurnalist, o‘qituvchi, ekspert va boshqalar.

Afzalliklari:

nutq madaniyatini rivojlantiradi;

real hayotda uchraydigan vaziyatlarga mos qaror qabul qilishni o‘rgatadi.

5. “Insert” texnologiyasi

Bu metod matn bilan ishlashda o‘ta samarali bo‘lib, belgilash tizimi orqali o‘quvchining matnni qay darajada tushunganini ko‘rsatadi.

Interfaol metodlarning ta’lim samaradorligiga ta’siri

1. Faollikni oshiradi

An’anaviy darsda faqat 10–15% o‘quvchi faol bo‘lsa, interfaol darsda barcha o‘quvchilar ishtirok etadi. Bu o‘quvchini darsning bevosita ishtirokchisiga aylantiradi.

2. Bilimlarni chuqur o‘zlashtirish imkonini beradi

Interfaol metodlarda o‘quvchi axborotni nafaqat eshitadi, balki uni tahlil qiladi, muhokama qiladi va qo‘llaydi. Bu bilimni uzoq muddatga saqlashga yordam beradi.

3. Ijodiy va tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi

O‘quvchi mustaqil izlanadi, vazifalarni tahlil qiladi, yechimlar taklif qiladi — bu jarayon uning tanqidiy fikrlash kompetensiyasini shakllantiradi.

4. Jamoaviy hamkorlikni kuchaytiradi

Zamonaviy jamiyatda hamkorlikda ishlash — eng zarur ko‘nikmalardan biridir. Interfaol metodlar esa ana shu ko‘nikmani shakllantirishda eng yaxshi vosita bo‘lib xizmat qiladi.

5. Motivatsiyani oshiradi

Qiziqarli, dinamik, o‘yin, muhokama va grafika asosidagi darslar o‘quvchilarda o‘qishga nisbatan ijobiy munosabat shakllantiradi.

Garchi interfaol metodlar samarali bo'lsa-da, ularni amaliyotga tatbiq etishda ayrim to'siqlar bo'lishi mumkin:

O'qituvchilarning metodik tayyorgarligining yetishmasligi

Dars vaqtining kamligi

Texnik vositalarning yetishmasligi

O'quvchilarning psixologik tayyor emasligi

Katta sinflarda guruh ishlari qiyin kechishi

Bu kamchiliklarni bartaraf etish uchun ta'lim muassasalari va pedagoglar o'rtasida metodik hamkorlikni kuchaytirish zarur. Interfaol metodlarni bosqichma-bosqich joriy etish, har darsda kamida 1 ta interfaol metoddan foydalanish, guruh ishlarini sinf hajmiga mos tanlash, har bir metod qo'llanishidan avval dars rejasi puxta tuzilgan bo'lishi kerak, o'quvchilarni rag'batlantirib borish orqali ularning faolligini oshirish orqali o'quvchilar bilimini va ko'nikmalari ancha mustahkamlanadi.

Xulosa qilib shuni aytishimiz mumkinki, interfaol metodlar ta'limning zamonaviy, samarali va kreativ shaklidir. Ular o'quvchilarda mustaqil fikrlashni, ijodkorlikni, tahliliy va muloqot ko'nikmalarini shakllantiradi, bilimning ongli va mustahkam o'zlashtirilishiga olib keladi. Shuning uchun interfaol metodlar bugungi ta'lim jarayonining ajralmas qismi bo'lib, ta'lim sifati va samaradorligini oshirishda hal qiluvchi omil sanaladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Yo'ldoshev J.G., Usmonov B. "Pedagogik texnologiyalar."
2. Azizxo'jayeva N.N. "Pedagogik mahorat va pedagogik texnologiya."
3. Ziyomammedov B. "Interfaol metodlar nazariyasi va amaliyoti."
4. To'laganov A. "Ta'lim jarayonida zamonaviy pedagogik texnologiyalar."